

RAPPORT 2023

ETT LÄSVÄNLIGT HEM

LÄRAR-
stiftelsen

INNEHÅLL

Inledning
3

Utvecklingen går åt fel håll
4-6

Ett läsvänligt land behöver läsvänliga hem

7

Undersökning: Ett läsvänligt hem

Håll i högläsningen 8
Läsare skapar läsare 9

Hinder för barns och ungas läsning i hemmet 12
Engagemang och uppmuntran av barns och ungas läsning i hemmet 13
Föräldrars bästa tips för att uppmuntra barns och ungas läsning 16

8-16

Läsvänliga hem har läsande barn och unga

17

Ett politiskt uppdrag:
ett läsvänligt land kan bidra
till läsvänliga hem

18

LÄRARSTIFTELSEN FINNS TILL FÖR LÄRARE. Vi vill bidra till lärarnas yrkesutveckling och till att främja den pedagogiska forskningen. Det gör vi bland annat genom stipendier och olika samarbeten. Vi arbetar också särskilt med frågan om läsning.

Genom den här rapporten vill vi lyfta läsfrämjande insatser på den politiska dagordningen. Det har vi även gjort tidigare år genom rapporterna: Biblioteksdöden 2022 och Ett läsvänligt land 2021. Du hittar dem på: www.lararstiftelsen.se/lasning ➔

Läroverstyrelsen 2023

INLEDNING

BOKLÄSANDET MINSKAR hos hela den svenska befolkningen, inte minst bland barn och unga. Den internationella undersökningen Pirls 2021 visar att läsförståelse hos elever i årskurs fyra har sjunkit sedan 2016 och skillnader i läsförståelse mellan elever med olika socioekonomiska förutsättningar ökar i Sverige. Lärare vittnar även om ett sommarlästapp bland stora grupper elever, vars läsförståelse har försämrats vid höstterminens start. Tillbakagången som sker under sommaren gäller inte alla, utan är vanligare bland barn och unga som kommer från hem med en svag läskultur och en mediefattig läsmiljö. Samtidigt avtar intresset för läsning med ungdomarnas stigande ålder.

DET ÄR VÄL BELAGT att högläsning i hemmet från tidig ålder lägger grunden för ett rikt ordförråd och en positiv attityd till läsning. Men alla åldrar är viktiga och föräldrars engagemang behövs vid varje steg, annars riskerar läslusten att minska. Läsandet är inget som enbart kan hänvisas till de lägre årskurserna eller till svensklärarna. Det är många ansvar – genom hela uppväxten och i hela samhället – inte minst har föräldrar ett ansvar som läsande förebilder i hemmet.

LÄRARSTIFTELSEN PUBLICERADE 2021 rapporten Ett läsvänligt land. Utgångspunkten var att läsvanor, läslust och läsförståelse formas av hur vårt samhälle ser ut. Om Sverige ska vara ett land av läsare behöver vi vara ett läsvänligt land. I rapporten Biblioteksdöden följde Läroverstyrelsen upp med att visa hur biblioteken, ryggraden i ett läsvänligt land, successivt har rustats ned. Tre av tio folkbibliotek har försvunnit på 25 år och bara fyra av tio skolelever har tillgång till ett bemannat skolbibliotek.

I DENNA RAPPORT vill Läroverstyrelsen etablera begreppet och definiera ett läsvänligt hem, som bygger på faktorer i hemmet som främjar barns och ungas läslust och läsutveckling. Läroverstyrelsen tittar därför in i de svenska hushållen med barn och unga i åldern 10 till 18 år, en period under uppväxten då lästappet är särskilt stort och skillnader i barns och ungas läsmotivation ökar. Med hjälp av en unik undersökning av barns och ungas läsvanor visar rapporten att läsvänliga hem också har läsande barn och unga. Men också att många föräldrar brottas med den läsfrämjande uppgiften och hur viktigt det är att omgivningen kan ge dem en stödjande hand. Läsvänliga hem bidrar till ett läsvänligt land men en läsvänlig omgivning kan i sin tur också bidra till fler läsvänliga hem.

UTVECKLINGEN GÅR ÅT FEL HÅLL

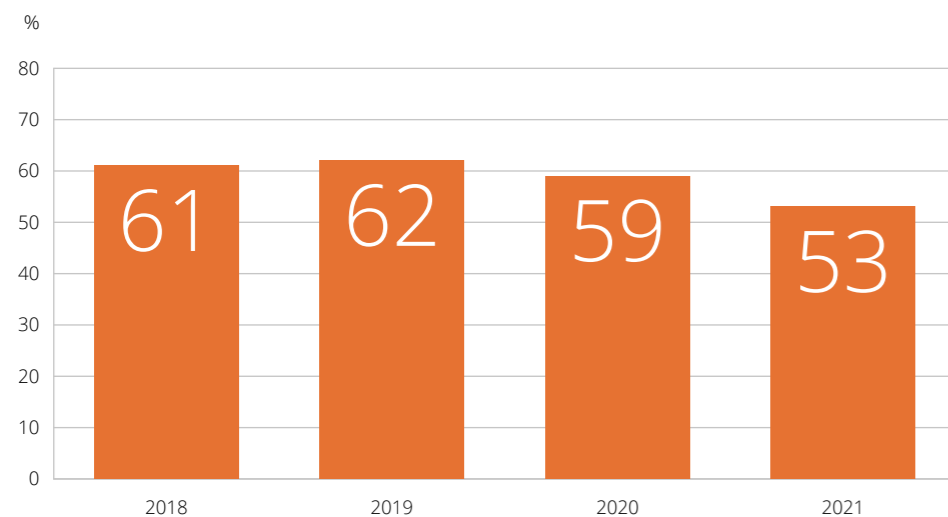

I DEN FÖRSTA RAPPORTEN Ett läsvänligt land framgick att barns, ungdomars och vuxnas läsande minskar. Tyvärr har utvecklingen fortsatt åt fel håll. Flera undersökningar visar hur bilden från 2021 faktiskt har förvärrats ytterligare.

Det finns många undersökningar av barns läsande. En av dem som upprepas årligen är Mediebarometern. Sedan 2018 har andelen bokläsande ungdomar fallit ytterligare. Under en genomsnittlig dag 2021 uppgick andelen bokläsare i åldersgruppen 9–14 år till 53 procent.

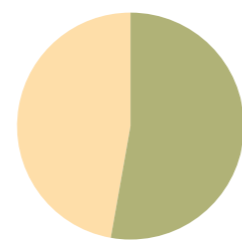
Figur 1. Andel 9–14 åringar som läser böcker en genomsnittlig dag.

Källa: Mediebarometern

Samtidigt som läsandet fortsätter att minska, ökar andelen barn och ungdomar som anser att de ägnar för lite tid åt läsning. De blir alltmer missnöjda med de egna vanorna. Sett över åtta års tid är det relativt stora förändringar. Detta är på sätt och vis hoppfullt men väcker samtidigt frågan vad det är som driver den minskande läsningen.

Effekterna av en minskad läsning är många. Barn och unga missar inte bara härliga läsäventyr utan riskerar att få sämre koncentrationsförmåga, ordförråd och mående. Läsning minskar både stress och oro.

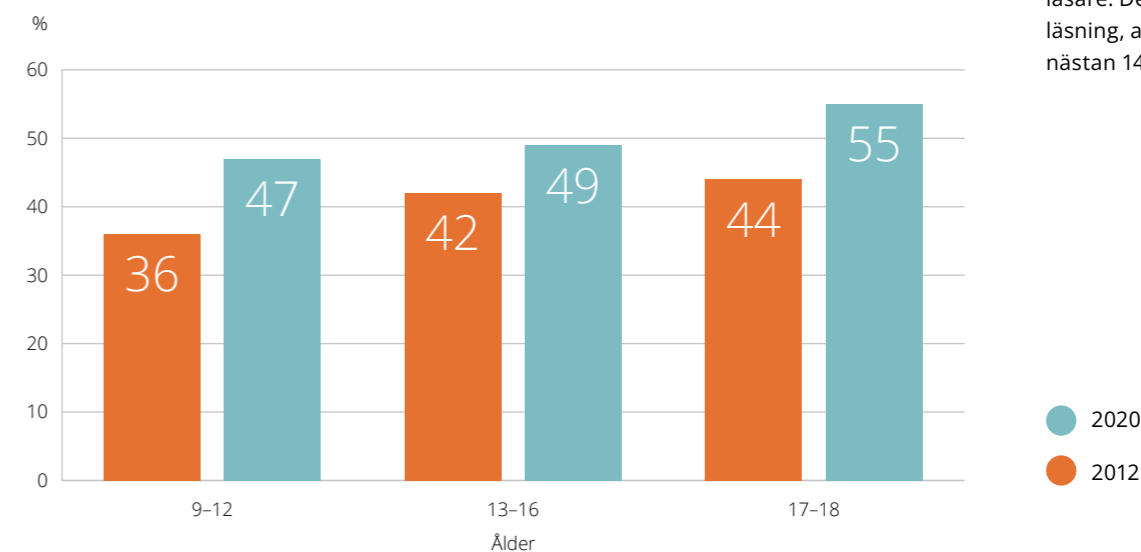
53%

av 9–14 åringarna läste varje dag under 2021.

För att bli en utvecklad läsare, kunna ta till sig fördjupade och mer komplexa texter, samt behärska det mångsidiga läsandet krävs övning. Enligt Lundberg och Herlin (2003) krävs det minst 5000 lästimmar för att bli en god läsare. Det innebär en timmes läsning, alla dagar i veckan, i nästan 14 år. Läsning av längre texter gör att vi lär oss tänka snabbare och blir mer analytiska och kritiskt tänkande. Bristande läsförståelse leder till att inläring och kunskapsinhämtning i skolan blir svårare för barn och unga och kan påverka studieresultaten och självkänslan negativt. Lena Swalander vid Linnéuniversitetet visar i sin forskning att läsförmågan är en av de viktigaste faktorerna för ett barns möjligheter att lyckas längre fram i livet.

Figur 2. Andel barn och unga som tycker att de lägger för lite tid på att läsa böcker och tidningar.

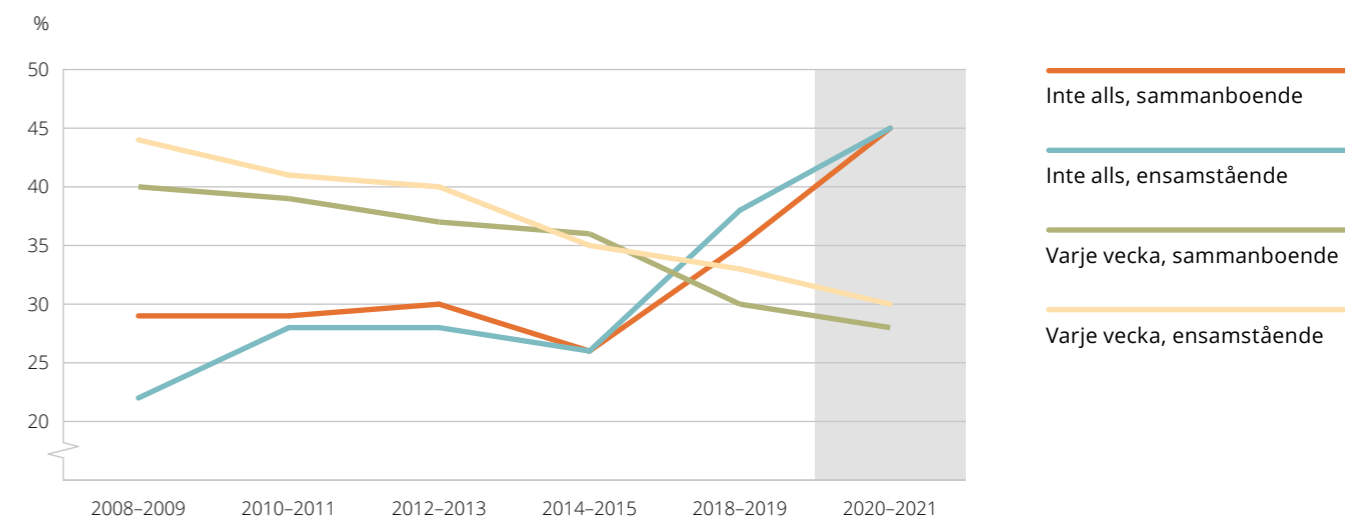
Källa: Ungar och medier

Läsande förebilder är centralt för att skapa läsande barn och ungdomar. Ur det perspektivet är det oroande att även vuxna i hushåll med barn och ungdomar läser allt mindre. I SCB:s undersökning om levnadsförhållanden är det tydligt att trenden med fler icke-läsare och färre ofta-läsare inte bryts.

Figur 3. Bokläsande bland vuxna i hushåll med barn.

Källa: SCB:s statistikdatabas

5000

lästimmar krävs för att bli en god läsare. Det innebär en timmes läsning, alla dagar i veckan, i nästan 14 år.

● 2020
● 2012

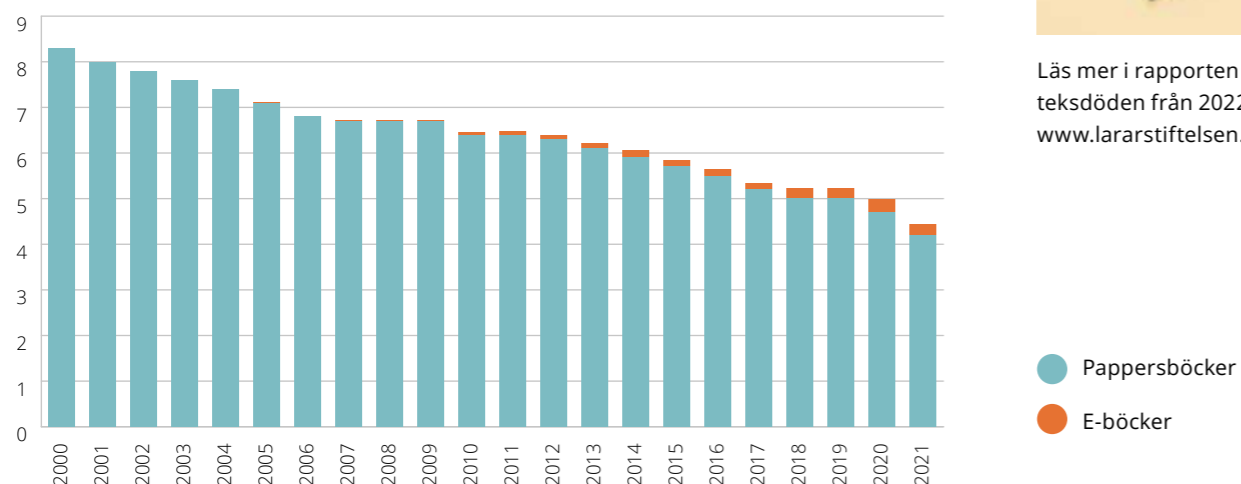
— Inte alls, sammanboende
— Inte alls, ensamstående
— Varje vecka, sammanboende
— Varje vecka, ensamstående

Att utvecklingen går åt fel håll syns också i biblioteksstatistiken. I rapporten om biblioteksdöden illustrerades hur antalet bibliotek sjunker. Allt färre bibliotek och förändrade läsvanor avspeglas också i minskad utlåning av böcker. 2021 är trenden fortsatt negativ. Jämfört med år 2000 har antalet lån nästan halverats.

Figur 4. Genomsnittligt antal bibliotekslån per invånare, för alla kommuner.

Källa: Kolada

Ska kurvorna brytas behövs många olika insatser. Ett läsvänligt land byggs bit för bit. Lärarstiftelsens ambition är att fortsätta peka på både problemen och lösningarna. Fokus i denna rapport ligger på hemmen och föräldrarna. Att växa upp till en läsare är lättast om man lever i både ett läsvänligt land och ett läsvänligt hem.

Läs mer i rapporten om biblioteksdöden från 2022: www.lararstiftelsen.se/lasning →

- Pappersböcker
- E-böcker

ETT LÄSVÄNLIGT LAND BEHÖVER LÄSVÄNLIGA HEM

DET ÄR VÄL BELAGT att hemmiljön spelar en avgörande roll för att forma barns läsförmåga och intresse för läsning (Sénéchal & LeFevre, 2014). Begreppet "home literacy environment" (HLE) är en term som omfattar olika aspekter av hemmet som kan främja eller hämma läsutvecklingen, som tillgång till böcker, föräldrarnas attityder och läsande i familjen (Burgess et al 2002).

EN AV DE VIKTIGASTE ASPEKTERNA av läsmiljön i hemmet är tillgången på böcker. Studier har genomgående visat att barn som växer upp i hem med ett rikt utbud av böcker och annat läsmaterial är mer benägna att utveckla starka läsfärdigheter och en kärlek till läsning (Erikson et al 2021). Detta beror delvis på att en bokrik miljö lockar barn till läsning och att utforska nya ämnen, samt gör böcker till ett naturligt inslag i vardagen.

SOCIOEKONOMISK BAKGRUND är en annan faktor som kan påverka läsmiljön i hemmet, barns läsförmåga och läsintressen. Barn i hushåll med bättre socioekonomiska förutsättningar tenderar att ha större tillgång till läsmaterial och är mer benägna att exponeras för ett rikt och varierat ordförråd, vilket bidrar till deras läsutveckling (Chambers 2011). Det är viktigt att notera att insatser som är inriktade på läsmiljöer i hemmet, som att tillhandahålla böcker och främja läsaktiviteter för föräldrar och barn, kan bidra till att mildra effekterna av socioekonomiska skillnader på barns läsresultat (Jobber 2015).

FÖRÄLDRARNAS ATTITYDER till läsning spelar också en betydande roll för att forma barns läsförmåga och intressen. Föräldrar som visar en positiv attityd till läsning och värdesätter dess betydelse är mer benägna att få barn som är motiverade att läsa och utveckla starka läsfärdigheter (Fredriksson & Taube 2012). Däremot kan barn vars föräldrar uppvisar negativa attityder till läsning, eller inte prioriterar läskunnighet, få kämpa för att utveckla läsfärdigheter och har mindre benägenhet att utveckla ett starkt intresse för läsning.

EN ANNAN AVGÖRANDE FAKTOR för läsmiljön i hemmet är föräldrarnas engagemang i läsaktiviteter. Forskning har visat att när föräldrar aktivt engagerar sig i läsaktiviteter tillsammans med sina barn, som högläsning, utvecklar barnen bättre språk- och läskunnighet (Dominokovic et al 2006). Barn som får högläsning ofta och från tidig ålder, är dessutom mer benägna att utveckla en positiv attityd till läsning och se det som en njutbar aktivitet (Mol & Bus, 2011).

HLE

står för "home literacy environment" och handlar om hur hemmet främjar eller hämmar läsutvecklingen.

UNDERSÖKNING: ETT LÄSVÄNLIGT HEM

I DENNA RAPPORT beskrivs den litterära hemmiljön för ett representativt urval svenska familjer 2023 med barn och unga i åldrarna 10 till 18 år. Undersökningen baseras på en webbenkät gjord av Novus på uppdrag av Lärarstiftelsen om läsvanor i hemmet bland föräldrar och deras barn. Webbundersökningen omfattar svar från drygt 1000 slumpmässigt utvalda föräldrar från hela landet som är medlemmar i Novus Sverigepanel.

Hur ser det ut i dag när det gäller de faktorer som lyfts i forskningen, kan vi se den koppling mellan hemmiljö och läsande som beskrivs ovan? Vilka utmaningar och hinder för barns läsning brottas föräldrar med i hemmen och vad gör föräldrar för att uppmuntra sina barn och ungdomars läsning? Nedan följer resultaten och slutsatserna av Lärarstiftelsens undersökning om den litterära hemmiljön i de svenska hushållen.

HÅLL I HÖGLÄSNINGEN

Med barnens stigande ålder tycks det svårare att upprätthålla läslusten och läsvanor i hemmen enligt vår undersökning. Bland 10-åringar i svenska hushåll är 71 procent av barnen ofta-läsare (läser varje dag eller flera gånger i veckan) medan endast 27 procent av 15-åringarna är ofta-läsare. 40 procent av föräldrarna upplever en minskad läslust hos sina barn med stigande ålder. En majoritet av föräldrarna identifierar lästappet mellan 9–12 år och fler bland pojkar än flickor.

I Legilex rapport om högläsning framgår att högläsningens aktiva roll i hemmet också ebbar ut med barns stigande ålder. Drygt 8 av 10 föräldrar med barn i åldern 0–9 år läser högt varje vecka. Medan endast 4 av 10 föräldrar läser högt för barn mellan 10–12 år. Flera experter menar att det är viktigt att man fortsätter med högläsningen hemma högre upp i åldrarna. Så kan motivationen till lustläsning hållas hög, vilket är viktigt inte minst för att lyckas i skolan.

När barnen är mellan 10 och 11 år börjar det uppstå stora skillnader i läsmotivationen i en skolklass. Vissa barn börjar bemästra läskonsten vilket innebär att skolan går lätt och fritidsläsningen ökar markant. För andra barn kan fritidsläsningen börja kännas jobbig då skolarbetet blir mer krävande och texterna svårare. I den senaste Pirls-undersökningen framgår att skillnaderna i läsförståelse i årskurs fyra ökar mellan elevgrupper och mellan skolor. Svenska elever från resursstarka hem presterar på samma nivå som i föregående mätning 2016, medan läsförståelsen bland resurssvaga elever sjunker. I Pirls-undersökning från 2016 framgår även att föräldrarnas läsvanor och inställning till böcker har en avgörande betydelse för fjärdeklassares läskompetens. Faktorer som kommer att redogöras för längre fram i rapporten.

71 %

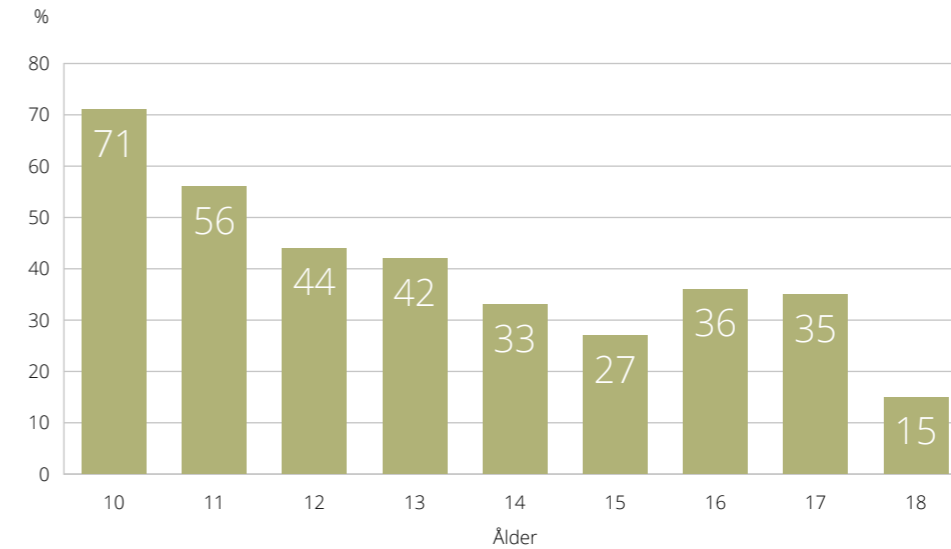
av 10-åringarna läser varje dag eller flera gånger i veckan.

27 %

av 15-åringarna läser varje dag eller flera gånger i veckan.

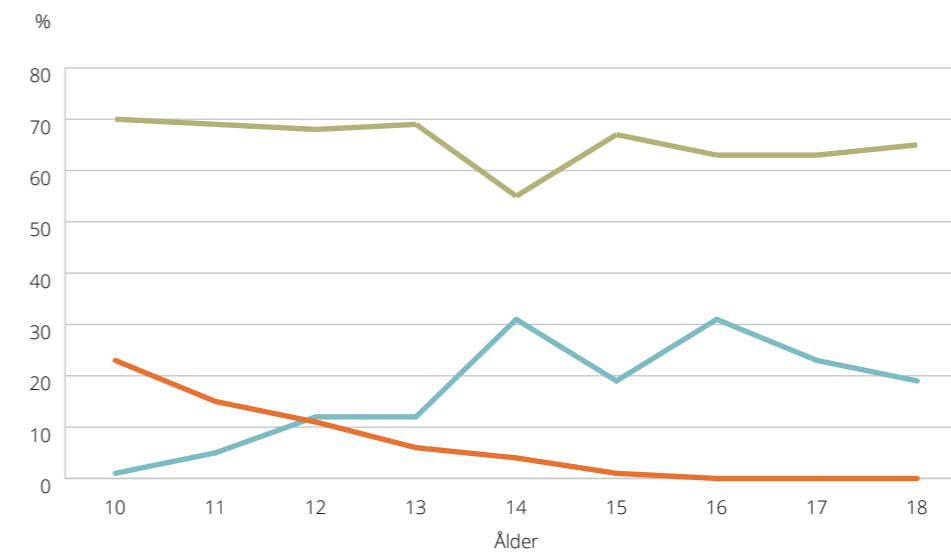
Figur 5. Andel barn och unga som är ofta-läsare, i åldern 10–18 år.

Källa: Lärarstiftelsens Novus-undersökning

Figur 6. Hur barn och unga främst läser i hemmet, i åldern 10–18.

Källa: Lärarstiftelsens Novus-undersökning

LÄSARE SKAPAR LÄSARE

En viktig aspekt av att vara en läsande förebild är att prioritera sin egen läsning. I hushållen där föräldrar läser ofta, varje dag eller flera gånger i veckan, finns en större andel barn och unga som är ofta-läsare i jämförelse med hem där föräldrarna är icke-läsare (aldrig läser eller mer sällan än någon gång i månaden).

Tillgången på böcker i hemmet har också stor påverkan på barns och ungas läsvanor. Vi ser en tydlig ökning av andelen barn och unga som är ofta-läsare i hem med fler böcker. Ett rikt utbud av böcker i hemmet möjliggör barns och ungas läsning igenom exponering och lättillgänglighet, och signalerar böckers kulturella och sociala värde. I hushåll med färre böcker ökar sannolikheten att barn och unga är icke-läsare.

Tillgången till böcker i hemmet har stor betydelse och påverkar läslusten positivt.

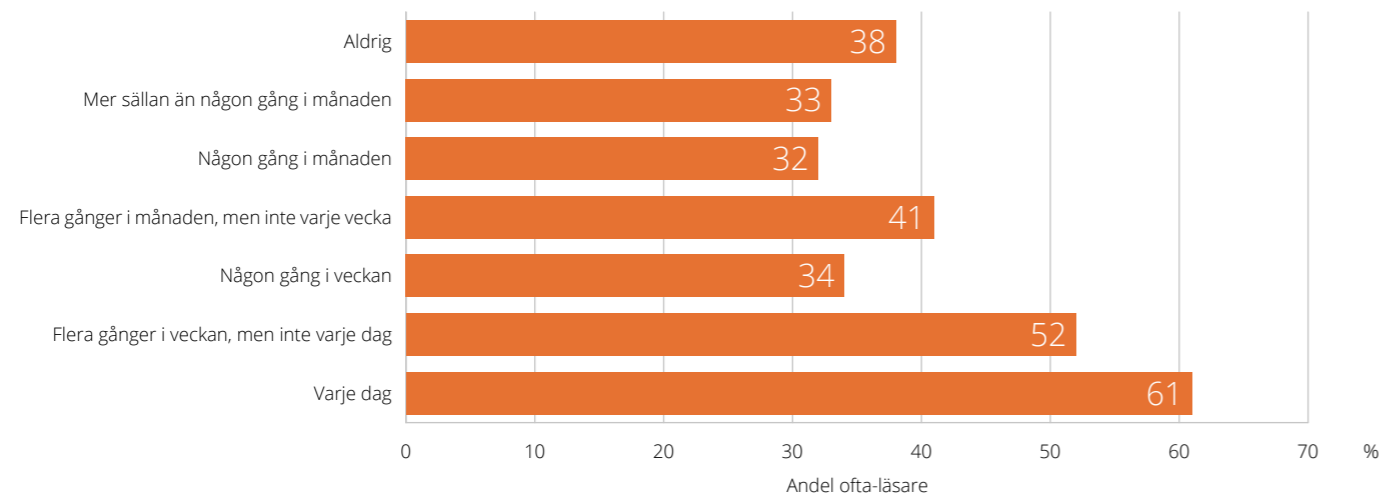
Mitt barn läser aldrig böcker, eller får böcker uppläst för sig

Mitt barn läser själv, böcker eller e-böcker

Högläsning

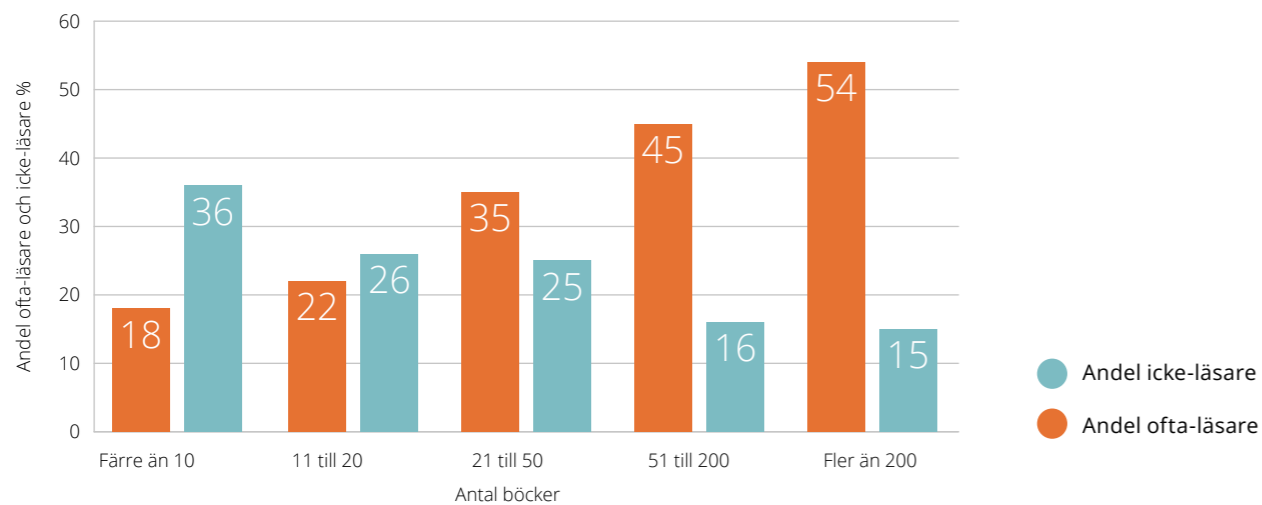
Figur 7. Föräldrars läsvanor i hem där barn och unga är ofta-läsare, i åldern 10–18 år.

Källa: Lärarstiftelsens Novus-undersökning

Figur 8. Antal böcker i hushåll där barn och unga är ofta-läsare, respektive icke-läsare, i åldern 10–18 år.

Källa: Lärarstiftelsens Novus-undersökning

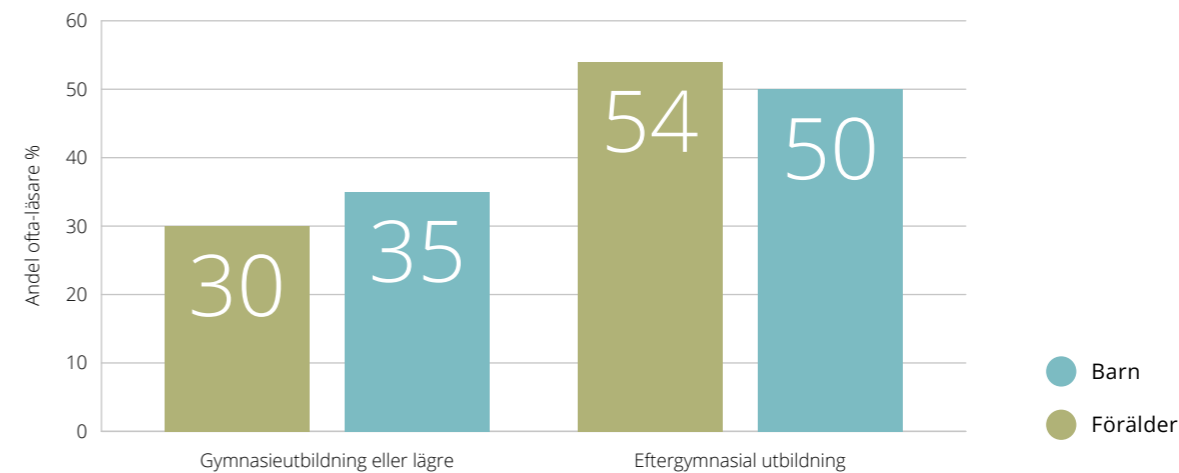
Tidigare forskning och Pirls-undersökningar lyfter betydelsen av socioekonomisk bakgrund för barns och ungas läsförmåga. Ofta baseras socioekonomisk bakgrund på individers utbildningsnivå eller inkomst. I vår undersökning ser vi att det finns socioekonomiska skillnader i hur hemmen främjar eller hämmar barns och ungas läsutveckling och läslust. I hem där föräldrar har eftergymnasial utbildning finns fler läsande förebilder. Andelen ofta-läsare bland föräldrar med eftergymnasial utbildning är 54 procent, bland föräldrar med gymnasieutbildning eller lägre är endast 30 procent ofta-läsare. Den tid som föräldrar lägger ner på egen läsning avspeglar sig även i barnens och ungdomarnas läsvanor. 50 procent av barn och unga till föräldrar med högre utbildning är ofta-läsare, motsvarande siffra för barn och unga till föräldrar med lägre utbildning är 35 procent.

Det går även att se en påverkan av hushållets inkomst på läsmiljön i hemmet då hushåll med högre inkomst i större utsträckning har fler böcker hemma (200 eller fler).

Figur 9. Föräldrars utbildningsbakgrund i hushåll där vuxna och barn är ofta-läsare, i åldern 10–18 år.

Källa: Lärarstiftelsens Novus-undersökning

Men trots att barn och unga i mer resursstarka hushåll har bättre tillgång till läsande förebilder och fler böcker i hemmet, samt läser mer, ser vi att lästappet är allmänt. Den minskade läsningen bland barn och unga i takt med stigande ålder sker i båda utbildningsgrupperna i betydande grad. Bland 10-åringarna råder stora skillnader i läsvanor beroende på föräldrarnas utbildningsbakgrund. Dessa skillnader minskar generellt över tid och vittnar om ett brant lästapp hos barn till högutbildade föräldrar.

Figur 10. Andel barn och unga som är ofta-läsare, i åldern 10–18 år, efter föräldrarnas utbildningsbakgrund.

Källa: Lärarstiftelsens Novus-undersökning

Långt ifrån alla föräldrar som är ofta-läsare har läsande barn och unga och vice versa. Ett läsvänligt land kan mildra effekterna av arv och minska skillnader i hur hemmen främjar eller hämmar barns och ungas läsutveckling. Många föräldrar möter samma hinder och utmaningar för sina barns läslust oberoende socioekonomisk bakgrund och sina egna läsvanor. Läsande förebilders uppdrag kan därför sägas vara tvådelat: att förmedla det egna läsintresset och att stimulera barns och ungas intresse för att läsa.

HINDER FÖR BARNS OCH UNGAS LÄSNING I HEMMET

I dag konkurrerar läsningen i hemmet med åtskilliga fritidsaktiviteter och en uppsjö av olika medier. Det sätts därmed hög press på barn och unga att finna läslust och skapa läsvanor, men också på föräldrars roll som förebilder: att de engagerar sig och hittar rätt läsfrämjande verktyg för att få sitt barn eller tonåring att intressera sig för och prioritera läsning.

Det största hindret för läsning i hemmet upplever föräldrarna vara att deras barn och ungdomar ser på skärm (tittar på film, serier eller videoklipp). Att se på skärm toppar listan både hos flickor och pojkar och i alla åldrar, från 10 till 18 år. Sociala medier upplevs som ett större hinder hos flickor, medan föräldrar till pojkar upplever att tv- och datorspel är ett stort hinder för barns och ungas läsning.

En upplevd allmän ovilja att läsa upplevs som det tredje största hindret hos föräldrar både till flickor och pojkar, men oviljan är större hos pojkar. Därefter följer tidsbrist på grund av träning eller hobby.

De identifierade hindren i hemmen för barns och ungas läsning skiljer sig marginellt mellan socioekonomiska grupper. Att se på skärm upplevs dock som ett något större hinder i hushåll med högre inkomst, 800 000 kronor per år eller mer (61 procent) i jämförelse med föräldrar i hushåll med lägre hushållsinkomst, 300 000–499 000 kr per år (47 procent) och låg hushållsinkomst, 299 000 kronor eller mindre per år (52 procent). Detta kan, likt associationen mellan hushållsinkomst och antal böcker i hemmet, möjligen tillskrivas hushållens materiella förutsättningar att tillhandahålla och använda teknik i hemmet.

Tabell 1. Största hindren för barns och ungas läsning i hemmet hos flickor och pojkar, i åldrarna 10–18 år, enligt föräldrar. Upp till tre svar per respondent.

Källa: Lärarstiftelsens Novus-undersökning

	 Flickor	Pojkar
1. Ser på skärm (tittar på film, serier, videoklipp)	61 %	57 %
2. Sociala medier	29 %	46 %
3. Mitt barn vill inte läsa	25 %	37 %
4. Tidsbrist på grund av sportutövande, träning eller hobby	19 %	19 %
5. Läxor/skolarbete	17 %	12 %

Skillnader i upplevda hinder i hemmen styrs främst av barns och ungas ålder och kön. För 10-åringar upplever föräldrarna att det finns färre hinder för deras barns läsning generellt, medan sociala medier och läxor/skolarbete upplevs som större hinder med stigande ålder.

Att se på skärm, film, serier eller videoklipp, toppar listan och är det största hindret för läsning i hemmet. På andra plats kommer sociala medier. Gäller både flickor och pojkar i alla åldrar.

Tabell 2. Skillnader i upplevda hinder hos föräldrar till barn och unga, i åldrarna 10 och 17 år.

Källa: Lärarstiftelsens Novus-undersökning

Hinder	10 år	17 år
Ser på skärm (tittar på film, serier, videoklipp)	52 %	65 %
Spelar TV/datorspel	30 %	26 %
Sociala medier	9 %	33 %
Tidsbrist på grund av sportutövande/träning eller hobby	26 %	15 %
Läxor/skolarbete	8 %	25 %
Ser inga hinder för läsning i hemmet	18 %	8 %

ENGAGEMANG OCH UPPMUNTRAN AV BARNS OCH UNGAS LÄSNING I HEMMET

Föräldrarnas stöd och uppmuntran avspeglar sig direkt i barnens och ungdomarnas läsvanor. I hem där föräldrar har ett läsvänligt engagemang finns det fler barn och unga som är ofta-läsare. 84 procent av barnen och ungdomarna som läser varje dag och 88 procent av barnen och ungdomarna som läser flera gånger i veckan har föräldrar som gör något för att uppmuntra sina barns läsning.

Tabell 3. Barns läsvanor i hem där föräldrar uppmuntrar, respektive inte uppmuntrar, barns och ungas läsning.

Källa: Lärarstiftelsens Novus-undersökning

	Uppmuntrar 😊	Uppmuntrar inte 😞
Varje dag	84 %	16 %
Flera gånger i veckan, men inte varje dag	88 %	12 %
Någon gång i veckan	82 %	18 %
Flera gånger i månaden, men inte varje vecka	66 %	34 %
Någon gång i månaden	70 %	30 %
Mer sällan än någon gång i månaden	55 %	45 %
Aldrig	55 %	45 %

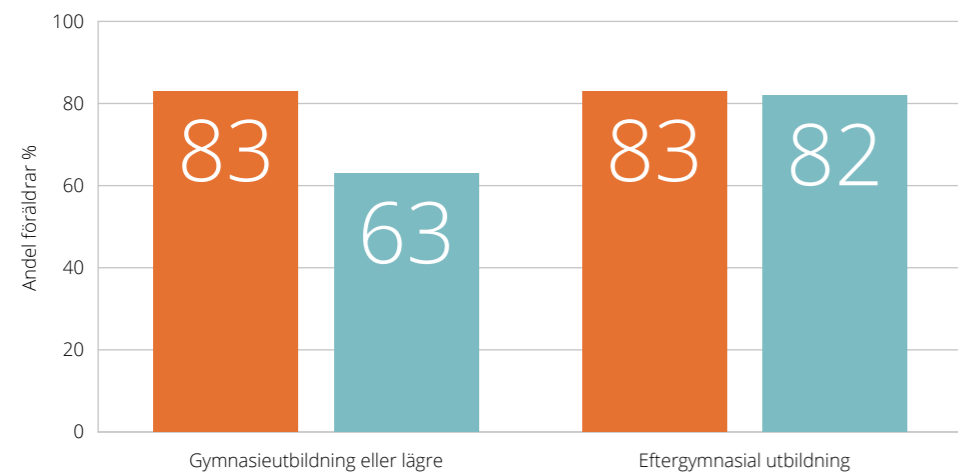
Barns läsvanor sjunker i tonåren. En utveckling som en stor andel av föräldrarna själva uppmärksammat. Se kapitlet Håll i högläsningen på sidan 8.

Det råder även socioekonomiska skillnader i hushållens förmåga att uppmuntra sina barn och ungdomar till läsning. Bland föräldrar med eftergymnasial utbildning svarar 82 procent att de gör något för att uppmuntra sina barns läsning, medan endast 63 procent av föräldrar med gymnasieutbildning eller lägre svarar att de gör något för att uppmuntra sina barns läsning.

De allra flesta föräldrar, 83 procent, håller dock med i påståendet att de önskar att sitt barn läste fler böcker, och det råder inga skillnader mellan de två utbildningsgrupperna. Föräldrar som är icke-läsare håller däremot med i mindre utsträckning än andra föräldrar i påståendet att de önskar att sitt barn läste fler böcker.

Figur 11. Föräldrars engagemang i barns och ungas läsvanor, i åldrarna 10–18 år, efter utbildningsbakgrund.

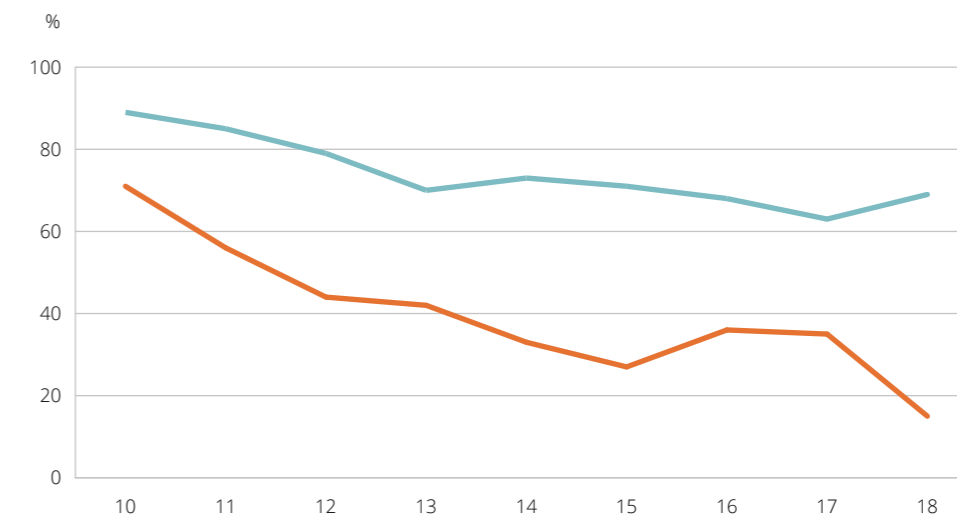
Källa: Lärarstiftelsens Novus-undersökning

Föräldrars aktiva uppmuntran av sina barns läsning i hemmet sjunker med barnens stigande ålder, trots att det finns ett uppenbart stort behov av ett fortsatt engagemang i sina barns och tonåringars läsaktiviteter. Barns läsvanor sjunker drastiskt i åldrarna 10 till 12 år och fortsätter sedan minska i tonåren. Barns läsvanor sjunker drastiskt i åldrarna 10 till 12 år och fortsätter sedan minska i tonåren. En utveckling som en stor andel av föräldrarna själva uppmärksammat.

Figur 12. Andel föräldrar som gör något för att uppmuntra sina barns och ungas läsning i hemmet, i åldrarna 10–18 år.

Källa: Lärarstiftelsens Novus-undersökning

Andel föräldrar som uppmuntrar sina barns läsning

Andel barn och unga som är ofta-läsare

Föräldrar med eftergymnasialutbildning verkar ha lättare att hitta tid och verktyg för att uppmuntra sina barn till läsning och skapa läsintresse hos sina barn. Detsamma gäller för föräldrar till barn i de yngre åldrar.

Det finns även en geografisk dimension i denna berättelse. I storstäderna är en större andel barn och unga ofta-läsare än i mindre städer och på landsbygden. Skillnaderna kan inte härledas till en ojämlik tillgång till föräldrar som läsande förebilder. Föräldrars läsvanor skiljer sig nämligen endast marginellt mellan hushåll i storstäderna och i de mindre städerna/på landsbygden. Där emot skiljer sig förutsättningarna åt i hushållens förmåga att stimulera barns och ungas eget intresse för att läsa. 80 procent av föräldrarna i storstäderna gör något för att uppmuntra sina barns och ungas läsning, medan 72 procent gör det i de mindre städerna och på landsbygden.

Det läsvänliga landet är kanske inte heller geografiskt jämnt. Barn och unga i storstäderna har möjligen tillgång till en mer läsvänlig omgivning och fler läsande förebilder utanför hemmet. Det kan även finnas faktorer som påverkar föräldrarnas möjlighet att skapa läsvänliga hem och därmed också barnens behov av kompensatoriska åtgärder i det offentliga rummet. I rapporten Folkbibliotek i glesbygd framgår att det råder ojämlika förutsättningar och villkor mellan bibliotek på glesbygden och bibliotek i städerna. Biblioteken i de mindre kommunerna hamnar ofta i kläm för att det finns andra förvaltningar med andra typer av anspråk som prioriteras och att det finns även större svårigheter i att hitta personal med biblioteks- och informationsvetenskaplig kompetens.

Tabell 3. Geografiska skillnader i läsvanor och uppmuntran till läsning.

Källa: Lärarstiftelsens Novus-undersökning

	Storstäder och storstadsnära kommuner	Mindre städer och landsbygds-kommuner
Andel barn som är ofta-läsare	51 %	38 %
Andel föräldrar som är ofta-läsare	49 %	46 %
Andel föräldrar som uppmuntrar sina barns läsning	80 %	72 %

BÄSTA
TIPSEN FÖR
ATT SKAPA
LÄSLUST!

FÖRÄLDRARS BÄSTA TIPS FÖR ATT UPPMUNTRA BARN OCH UNGAS LÄSNING

Hemmaläsningens möjligheter är många. Men det kan vara svårt för föräldrar att skapa inspirerande läsmiljöer, hitta rätt verktyg som främjar barns och ungas läslust och överkomma hindren till läsning i hemmet. Nedan följer flera tips av föräldrar i vår undersökning på vad man kan göra 2023 för att uppmuntra sina barn, i åldrarna 10 till 18 år, till mer läsning och ökad läslust. Lite är bättre än ingenting.

- Gå till biblioteket.
- Erbjud böcker och köpa dem som barnet eller tonåringen är intresserad av.
- Ha en belöningsstavla där barnet får poäng för läsning.
- Ha ett lässchema att bocka av och tjäna pengar.
- Prata om det man läst och dela upplevelser.
- Ha en "bokcirkel", välja böcker tillsammans och sen diskutera.
- Stänga av wi-fi.
- Högläsning.
- Bestäm lästid (och skärmförbud) där både barn och förälder läser.
- Be om tips på bra böcker på biblioteket.
- Göra läsningen till en skön stund med lite fika.
- Läsa högt ur en bok för barnet eller ungdomen och sedan byta så barnet läser högt för föräldern ur en annan.
- Låna serieböcker (med mindre text och många bilder).
- Ge bokversionen och fortsättningen av serien som barnet eller tonåringen tittar på.
- Ha lästid mellan halv åtta och åtta.
- Låta hela familjen ligga i samma säng och läsa ur varsin bok för att skapa mysfaktor och något att se fram emot.
- Ha många böcker synliga.
- Ge böcker i present som "lyxig" grej.
- Besöka inspirerande bokhandlare.
- Fira utläst bok med god mat.
- Börja läsa en bok tillsammans.

LÄSVÄNLIGA HEM HAR LÄSANDE BARN OCH UNGA

UNDERSÖKNINGENS BILD av läsmiljön i de svenska hemmen speglar väl kopplingen mellan hemmiljö och läsande som beskrivs i tidigare forskning. Det finns tre faktorer som är särskilt framträdande i ett läsvänligt hem och som skapar läsande barn och unga. Dessa är:

Läsande föräldrar

Läsare skapar läsare. Föräldrarnas egen läsning och attityd till böcker påverkar barns och ungas läsvanor och läslust. Läsande föräldrar har i högre utsträckning läsande barn. Nedgången i vuxnas läsande är därför ett orostecken också vad gäller barns och ungas läsning. Åtgärder för barns och ungas läsning får därmed inte förbise det faktum att de behöver läsande förebilder, både i hemmet och utanför det.

Tillgång till böcker

Undersökningen av läsmiljön i de svenska hemmen visar på en tydlig koppling mellan antal böcker i hemmet och barns läsning. Till viss del är detta säkert förknippat med föräldrarnas egna vanor och det kan vara svårt att skilja på vad som är en effekt av det ena eller andra. Samtidigt tycks det finnas en egen effekt av just tillgången till böcker.

Engagemang och rätt verktyg

Föräldraengagemang och rätt verktyg skapar läsare. Föräldrars möjlighet att vara läsande förebilder i vardagen är avgörande för att barn ska bli läsande individer över tid. Trots att de flesta hushåll upplever samma hinder för sina barns läsning är läsvänliga hem bättre rustade att hantera dessa hinder. Föräldrars engagemang i sina barns läsning är en viktig faktor för att skapa ett läsvänligt hem. Det är svårare för barn och unga som inte uppmuntras till läsning att utveckla läsintresse och läslust över tid.

ETT POLITISKT UPPDRAG: ETT LÄSVÄNLIGT LAND KAN BIDRA TILL LÄS- VÄNLIGA HEM

I EN PERFEKT VÄRLD skulle alla hem ha läsande förebilder, gott om böcker och föräldrar som hittar rätt verktyg att stödja sina barns läsande. Verkligheten ser annorlunda ut. Det finns därför ett politiskt ansvar att stärka och stödja föräldrarna och att kompensera för mindre läsvänliga hem.

Att växa upp till en läsare är lättast om man lever i både ett läsvänligt land och i ett läsvänligt hem. Tillgång till böcker och förebilder utanför hemmet är helt avgörande för att ge alla barn och unga förutsättningar till att bli läsande individer. Läsning måste ta större plats i det offentliga rummet och medvetenheten om vikten av läsning måste öka i befolkningen.

Läroverksamheten föreslår därför:

- 1. Utse läsambassadörer för vuxna.** Läsande förebilder är centralt för att skapa läsande barn och ungdomar. Ur det perspektivet är det oroande att även vuxna i hushåll med barn och ungdomar läser allt mindre. Kulturrådet bör på initiativ av regeringen utse en eller flera läsambassadörer med uppdrag att främja unga vuxnas och vuxnas läsning och öka medvetenheten om vikten av läsning.
- 2. Instifta ett nationellt läsfokusår.** Regeringen bör införa ett nationellt läsfokusår som ett allomfattande komplement till Read Hour, världsbokdagen och läslovet. Läsfokusåret ska omfatta hela befolkningen och inspirera kommuner, skolor, universitet, arbetsgivare, fackförbund, bibliotek, bokhandlare, medier och andra aktörer att lyfta fram läsning och läskunnighet. Läsfokusåret bör inbegripa uppdrag till relevanta myndigheter att genomföra nationella läsfrämjande och kunskapshöjande kampanjer och insatser utifrån olika perspektiv och målgrupper.
- 3. Öka antalet böcker i de svenska hemmen.** Det behövs riktade insatser för att öka antalet böcker i hem med barn och unga. Regeringen bör finansiera årliga bokpaket till landets alla tonåringar för att stärka deras läsintresse och tillgång till böcker. Bokpaketen ska även ha som syfte att skapa ökad likvärdighet mellan och inom kommunerna för barn och unga att utveckla läslust och läsförmåga under hela uppväxten.
- 4. Stärk folkbibliotekens relationsbyggande uppdrag.** Bibliotek är ryggraden i ett läsvänligt samhälle. Biblioteken kan också vara ett stöd till läsvänligare hem. Det kräver både uppdrag och resurser från kommunerna som gör det möjligt för folkbiblioteken att arbeta mer uppsökande.
- 5. Bemanna skolbiblioteken.** Bra och väl bemannade skolbibliotek är förmodligen den allra viktigaste kompensatoriska åtgärden för skillnader i barns och ungas litterära hemmiljö. Att bara ett av fyra barn har tillgång till ett bemannat skolbibliotek är allvarligt, inte för alla barn men i synnerhet för dem som inte får läsningen med sig hemifrån. Det är också viktigt för att hjälpa unga att hitta relevanta och inspirerande ungdomslitteratur.

För att öka tillgången på böcker behöver bibliotekens uppdrag och roll förstärkas.

LITTERATURLISTA

- Burgess, Stephen R, Hecht, Steven A, Lonigan, Christopher J (2002). Relations of the Home Literacy Environment (HLE) to the Development of Reading-Related Abilities: A One-Year Longitudinal Study." *Reading Research Quarterly*, vol. 37, no. 4, 2002, pp. 408-26.
- Chambers, Aidan. (2011). *Böcker inom och omkring oss*. Huddinge: X Publishing.
- Dominokovic, Kerstin, Eriksson, Yvonne, Fellenius, Kerstin (2006). *Läsa högt för barn*. Studentlitteratur.
- Eriksson, Kimmo, Lindvall, Jannika, Helenius, Ola, Ryve, Andreas (2021). Socioeconomic Status as a Multi-dimensional Predictor of Student Achievement in 77 Societies (*Front. Educ.* Vol. 6).
- Fredriksson, Ulf, Taube, Karin (2012). *Läsning, läsvanor och läsundersökningar*. Lund: Studentlitteratur. "Förändringar i läsvanor bland 9- till 10-åringar: Resultat från internationella studier", i *Läsarnas marknad, marknadens läsare – en forskningsantologi*, Litteraturutredningen (Göteborg: Nordicom/SOU, Regeringskansliet, 2012).
- Hansson, Joacim. *Folkbibliotek i glesbygd – kunskapsläge och praktiska erfarenheter*. Kulturrådet (2019).
- Jobber, A. (2015). *Social klass i skolan. Det kompensatoriska uppdraget*. (1. uppl). Stockholm: Natur & kultur.
- Lundberg, Ingvar, Herrlin, Katarina (2003). *God läsutveckling – kartläggning och övningar*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Mediebarometern 2022 (Nordicom vid Göteborgs universitet).
- Mol, Suzanne E, Bus, Adriana G (2011). To read or not to read: a meta-analysis of print exposure from infancy to early adulthood. *Psychol Bull.*
- Nordlund, Anna, Svedjedal, Johan. *Läsandets årsringar. Rapport och reflektioner om läsningens aktuella tillstånd i Sverige* (Svenska Förläggareföreningen Ek. för. 2020).
- Persson, Jonas, Högläsning för barn. Rapport (Stockholm: Stiftelsen LegiLexi God läsförmåga, 2019).
- PIRLS 2016. *Läsförmågan hos svenska elever i årskurs 4 i ett internationellt perspektiv*. Rapport 463 (Stockholm: Skolverket, 2017).
- PIRLS 2021. *Läsförmågan hos svenska elever i årskurs 4 i ett internationellt perspektiv*. Rapport 463 (Stockholm: Skolverket, 2022).
- Sénéchal, Monique, LeFevre, Jo-Anne (2014). Continuity and change in the home literacy environment as predictors of growth in vocabulary and reading. *Child development*, 85(4), 1552-1568.
- Swalander, Lena (2009). *Självbild, motivation och dyslexi. Dyslexi och andra svårigheter med skriftspråket / [ed] Stefan Samuelsson m. fl.* Stockholm: Natur och Kultur, 2009, s. 183-198.
- Tegmark, Mats, Vinterek, Monika, Alatalo, Tarja. *Allt fler elever läser allt mindre*, Skola och samhälle, 2021, No. 2021-04-21. Artikel: populärvetenskaplig.
- Ungar & medier 2021 (Stockholm: Medierådet, 2021).

LÄRAR-
stiftelsen

Box 38102, 100 64 Stockholm
www.lararstiftelsen.se →